

**DANIJELA DOBLANOVIĆ ŠURAN – MARIJA MOGOROVIĆ
CRLJENKO (PRIR.), MATIČNA KNJIGA KRŠTENIH ŽUPE UMAG (1483.
– 1643.), POSEBNA IZDANJA 46, MATIČNE KNJIGE ISTRE 1, PAZIN:
DRŽAVNI ARHIV U PAZINU – POREČKA I PULSKA BISKUPIJA –
HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE, 2019., 303 STR.**

Najstariji su podatci o krštenoj djeci na prostoru Republike Hrvatske sačuvani zahvaljujući prijepisu starije matice ili starijih matica, odnosno nesustavno vođenih upisa u sveščićima ili po sačuvanim ceduljicama, koje su zapisivali župnici u Umagu. Prijepis je nastao u vrlo kratku vremenu nakon 1608. godine naredbom tršćanskoga biskupa Ursina (*Orsino*) de Bertisa (1598. – 1620.) prilikom njegove vizitacije umaške župe. Nakon prepisivanja vjerojatno sviju tada dostupnih upisa krštenika, u knjizi prijepisa ostalo je mjesta za nastavak kontinuiranih upisa novih krštenja, ali i upisa krizmanika za 1614., 1624. i 1629. godinu. Nakraju, u tu je matičnu knjigu unijeto 1366 krštenja za razdoblje od 1483. do 1608., odnosno tijekom razdoblja od 1609. do 1643. godine. Upravo je stoga umaška matica od iznimne važnosti. Naime, u nju su upisani svi podatci važni za krštenike i njihove obitelji u razdoblju prije zasjedanja Tridentskoga sabora, tijekom dugotrajnoga zasjedanja i nakon Tridentskog sabora (1545. – 1563.), što omogućuje praćenje različitih praksi podjeljivanja sakramenta krštenja, naročito odabira kumova, prije i poslije tridentskih odluka. Knjiga se i danas čuva u arhivu Župe sv. Peregrina mučenika u Umagu.

Riječ je, dakle, o iznimno važnom povijesnom izvoru koji omogućuje raznovrsna znanstvena istraživanja umaške zajednice na prijelazu istarskoga kasnosrednjovjekovlja u ranonovovjekovlje. Nisu samo posrijedi znanstvenici iz područja povijesti i demografije, koji pokazuju sve više interesa za takav izvor, već su to i onomastičari, toponomastičari, lingvisti, stručnjaci sociopovijesnih znanosti te crkvene povijesti i povijesti migracija. Novi se naraštaj zrelih znanstvenika, koji je stasao pod »mentorskom palicom« pok. akad. Nenada Vekarića, spremno prihvatio posla kritičke pripreme i prijepisa, a Državni arhiv u Pazinu (dalje: DAPA) objavljivanja umaške matice. Po svemu sudeći Danijela Doblanović Šuran i Marija Mogorović Crljenko u suradnji s DAPA-om neće stati na objavljivanju umaške kao najstarije matice na današnjem hrvatskom prostoru, već će se suradnja nastaviti jer je riječ o matici koja je »započela« novu podseriju u nakladničkoj djelatnosti DAPA-e – »Matične knjige Istre.« Naime, pored umaške, postoje i druge istarske predtridentske, odnosno matice nastajale u vrijeme rada Tridentskoga sabora, kao što su one iz Labina (1536. – 1583.), Bala (1538. – 1573.), Buja (1539. – 1582.), Vodnjana (1559. – 1642.) i Rovinja (1560. – 1587.).

Uvodna poglavlja *Matične knjige krštenih župe Umag (1483. – 1643.)*, koju su priredile Danijela Doblanović Šuran i Marija Mogorović Crljenko, čine obraćanja čelnih ljudi suizdavača. U ime DAPA-e to je pod naslovom »Predgovor« (str. 5 – 6) svojim tekstom učinio doc. dr. sc. Elvis Orbanić, u ime Hrvatskoga katoličkog sveučilišta pod naslovom »Riječ rektora« (7) prof. dr. sc. Željko Tanjić, a u ime Porečke i Pulske biskupije pod naslovom »Riječ biskupa« (9) mons. Dražen Kutleša.

Prvo je veliko poglavlje naslova »Uvod« (11 – 42) priređivačica *Matične knjige krštenih župe Umag (1483. – 1643.)* Danijele Doblanović Šuran i Marije Mogorović Crljenko. Riječ

je o znanstvenoj analizi forme i sadržaja rukopisa pa su one ne samo priređivačice nego i autorice toga poglavlja. U tom su poglavlju dva potpoglavlja s nizom manjih potpoglavlja u kojima su sadržaji raznovrsnih raščlamba popraćeni s pet tablica i osam grafikona.

Prvo je potpoglavlje istoga naziva kao i nosivo poglavlje, »Uvod« (13 – 21). U njemu su pruženi opći podatci o nastanku umaške knjige matice krštenih, o postupku transkripcije rukopisa (ujednačavanje ortografskih nedosljednosti, razrješavanje brojnih kraćenja i uporaba kritičkih znakova) te o posebnostima rukopisa što upućenijim čitateljima služi kao putokaz u nastojanjima da se prijepis matice čita kao pomagalo prilikom pokušaja iščitavanja originala. Originalni se rukopis, dakle, sastoji od 135 folija, pisan je latinskim i talijanskim jezikom, točnije mletačkim (veneto) dijalektom. Kako je umaška matica 1608. god. sačuvana zahvaljujući prijepisima s više izvornih predložaka, posve je razumljivo da je do te godine prijepis kronološki i sadržajno nesustavno vođen. Priređivačice su *Matične knjige krštenih župe Umag* na tu činjenicu upozorile te su zbog takva načina vođenja upisa s oprezom istaknule kako se i njihove rezultate povijesno-demografske analize broja krštenika treba uzeti sa zadržkom. Stoga se i namjera da se demografskom analizom matice krštenih okvirno utvrdi broj stanovnika umaške župe tijekom razdoblja koje matica obuhvaća, mora usmjeriti i prema podacima ili vijestima koje govore o tom broju. Takvih je vijesti u historiografiji trenutno malo poznato pa je, primjerice, podatak iz 1477. god. o broju muškaraca koje je umaška gradska zajednica proporcionalno broju kućanstava bila obvezna poslati na radove održavanja vodotoka rijeke Mirne iznimno vrijedan podatak. Naime, navedeno je da je Umag tada trebao poslati 178 muškaraca na te radove, pa ako se upotrijebi uobičajen koeficijent odnosa broja radno sposobnih muškaraca u odnosu na ukupan broj članova zajednice kojoj su ti muškarci pripadali, ispada da je na prostoru umaške župe živjelo 700 do 900 stanovnika, na što su autorice ovoga potpoglavlja i upozorile. Zaključuju, dakle, da se temeljem postojećega broja prijepisa krštenika ne može doći do tolikoga broja stanovnika jer su manjkavi, ali isto su tako upozorile i na činjenicu da je zahvaljujući redovitim upisima krštenika nakon 1608. godine sasvim razvidno kako je Kandlerova procjena o tek desetak stanovnika Umaga za trajanja kužne epidemije god. 1630. na 1631. posve neodrživa jer je u župi 1630. god. kršteno dvanaestero, godine 1631. trinaestero, a 1632. god. čak šesnaestero djece.

»Analiza upisa u matičnu knjigu krštenih« (22 – 42) naslov je sljedećega potpoglavlja. D. Doblanić Šuran i M. Mogorović Crljenko analizom podataka umaške matice čitateljima omogućuju jasniji uvid u svakodnevicu ritma života župe, u društveno-gospodarske aktivnosti župljana te njihov odnos prema vjerskim normama, koje su pokušavale regulirati njihovo ponašanje, osobito tijekom dvaju godišnjih »priprema« (došašća i korizme) za velike kršćanske blagdane – Božić i Uskrs. One pružaju i analitičke rezultate izračuna na temelju kojih su vidljive sezonske i mjesečne distribucije krštenih i začelih, premda su zbog nepotpunosti podataka za pojedine godine bile prisiljene uporabiti redovitije upise kasnijega razdoblja (1593. – 1643.). Ti se rezultati – sezonskih i mjesečnih distribucija začela i krštenja – bez većih poteškoća mogu usporediti s rezultatima analiza matice krštenih ostalih istarskih mjesta i poklapaju se s intenzitetom poljoprivrednih djelatnosti tijekom godine u tim mjestima/župama. Opsežnije potpoglavlje autorice su posvetile ulozi kumova, počevši

s prikazom povijesti kumstva do Tridentskoga sabora i nakon njega. Ustanovile su da je u Umagu bila uobičajena praksa na krštenjima imati više kumova premda je u predtridentinskom razdoblju broj kumstava bio ograničen na jednoga kuma (tzv. asimetrično jednokumstvo). Analizom društvenoga i imovinskog položaja umaških krsnih kumova pokazalo se da su neki pripadnici dobrostojećih obitelji učestalo pozivani, a oni se potom i prihvaćali kumstva, što pokazuje s jedne strane težnju siromašnijih da ojačaju svoje društvene veze u zajednici, a s druge strane i težnju da ti imućni kumovi dobrohotno materijalno potpomognu siromašn(ij)e roditelje kumčadi, što također govori o čvršćoj povezanosti sviju članova umaške zajednice. Češća se, pak, prisutnost primalja/babica kao kumâ u upisima dovodi u vezu s porodiljnim ili postporodiljnim poteškoćama pa se može s razlogom pretpostaviti da su one bile kumama u tzv. krštenjima u nuždi, odnosno kumama novorođenčadi u smrtnoj opasnosti. Djeci su rođenoj izvan braka autorice također posvetile pozornost u posebnom potpoglavlju iako ih je u čitavu analiziranom razdoblju bilo tek trideset dvoje (2,34 % od ukupnoga broja krštenika). D. Doblanić Šuran i M. Mogorović Crljenko navele su formule i nazivlje kojim je označavan njihov status s obzirom na činjenicu je li otac djeteta bio poznat ili nepoznat, ali su objasnile i kakav je bio društveni status majki te djece – uglavnom je bila riječ o sluškinjama i udovicama, no i majkama koje su živjele s ocem djeteta u trajnijim nezakonitim vezama, pa su u takvim slučajevima bila pored imena krštenika upisivana i imena oba djetetova roditelja. U potpoglavlju »Matična knjiga krštenih kao izvor za društvenu i gospodarsku povijest Umaštine«, a rekli bismo i političku, jer su donijele pedantno kreirane kronološke tablice s imenima umaških podestata i kancelara, autorice su se isto tako potrudile predstaviti raznovrsnost i brojnost pojedinih zanimanja kojima su se Umažani bavili, njihovo podrijetlo i migracijska kretanja, kao i društveni status. Naime, kako se razdoblje vođenja umaške matice krštenih vremenski podudara s razdobljem kolonizacije novim stanovništvom na opustjela istarska područja, ona potvrđuje i precizno datira ne samo dolazak novih habitanata nego i mjesta na koja su se doseljavali ili u koja su se oni doseljavali i kako su se uključili u umašku župnu zajednicu.

Drugo veliko poglavlje, naslova »Imena u najstarijoj matičnoj knjizi« (43 – 77), autor-ski je rad Anđele Frančić i Maje Milovan. I one su se vrlo vješto koristile vizualizacijom rezultata svojih istraživanja pa su u tom poglavlju priredile i objavile dvije tablice i devet grafikona. Matične su knjige vjenčanih, umrlih i krštenih primarni izvori vrlo bogate onomatološke baštine sviju naroda, pa tako i sviju etničkih zajednica koje su živjele u Istri na prijelazu kasnoga srednjeg vijeka u rani novi vijek. Stoga su se autorice svesrdno potrudile predstaviti ne samo antroponimijske formule (stalnost, nepromjenjivost i nasljednost) imena nego i razvoj obiteljskih imena koja su preko pridjevaka i nadimaka s vremenom postala nepromjenjiva prezimena. Posebno preko podrijetla imena naglašavaju postupno »potiskivanje« narodnih i prevladavanje tzv. »svetačkih« imena zahvaljujući utjecaju svećenstva koje je slijedilo preporuke Tridentskoga sabora. Autorice potom sustavno analiziraju antroponimijske formule krštenika, njihovih očeva, majki, kumova i upisivača krštenja. Obradile su i običaje nadijevanja jednostrukih, dvostrukih i trostrukih osobnih imena krštenika u Umagu. Od ukupno 1366 evidentiranih krštenika (702 dječaka i 664 djevojčice), većina ih je nosila po dva osobna imena (čak 1125), a samo je njih sedmero nosilo po tri

imena. Tek su 234 krštenika nosila po jedno osobno ime. Unatoč tako malom broju djece s po jednim imenom, vidljivo je iz kasnijih upisa da su se krštenici s više osobnih imena u svakodnevnom životu ponajčešće koristili samo jednim od svojih imena pa se i oni u praksi mogu tretirati kao ljudi s jednostrukim imenom. Najčešća su imena Umažana bila među muškarcima Ivan i među ženama Katarina u svim jezičnim inačicama – talijanskoj, latinskoj i hrvatskoj. Autorice su također predstavile i kriterije odabira imena (prema katoličkim svetkovinama/blagdanima, blagdanima svetaca, predcima – roditeljima, djedovima/bakama, ali i kumovima) te razloge ponavljanja imena djece u istoj obitelji, nadijevanje imena blizancima i nezakonitoj djeci...

Slijede »Sažetci« (79 – 82) na hrvatskom, engleskom i talijanskom jeziku, »Prijepis« (83 – 296) matice krštenih Umaga koji su priredile Danijela Doblanović Šuran i Marija Mogorović Crljenko, zatim šest otisaka listova matice s različitim rukopisima (297 – 302) i na kraju kazalo sadržaja (303).

Likovna je opremljenost *Matične knjige krštenih župe Umag (1483. – 1643.)* lijepo osmišljena i izvedena. Naime, svako poglavlje započinje jednim od faksimila izvornika pa je tako pored šest spomenutih otisaka iskorišteno još devet, što na početcima poglavlja, što unutar tekstova tih poglavlja. Knjiga je tiskana u većem (A4) formatu s tvrdim ukoričenjem. Doprinos je svijju autora i priređivačica ovoga izdanja DAPA-e nemjerljivo velik jer je znanstvenoj, stručnoj, ali i široj javnosti, osobito istarskoj i umaškoj, ponuđen pristup izvoru koji se unatoč svojoj formalnoj ograničenosti može iskoristiti na mnogobrojne znanstveno-istraživačke načine. Autorice su svojim analizama toga izvora bjelodano pokazale da je sto šezdeset godina koje svojim upisima »pokriva« najstarija matica u Hrvatskoj, sadržajno prepuno podacima važnim u (re)interpretacijama društvenih i demografskih procesa istarskih mikrosredina u prošlosti. S nestrpljenjem očekujemo drugi svezak serije »Matične knjige Istre.«

Ivan Jurković